

Анатолій Глушак

Феномен Нечерди*

З Борисом Нечердою я познайомився, найвірогідніше, у другій половині 1961 року – вже п'ятикурсником філфаку. Мої однокурсники Володимир Базилевський і Борис Дерев'янко на ту пору вже були в статусі заочників і працювали в одеських обласних газетах. Молодіжне видання «Комсомольське плем'я», в якому приякорилися обидва Бориси, було своєрідним клубом творчої молоді міста. Натоді на Пушкінській вулиці розташовувались усі великоформатні газети (включно зі знаменитим «Моряком»), філія Спілки письменників, буквально за рогом – видавництво «Маяк», два музеї (через п'ятнадцять років було прийняте рішення про створення ще й літературного). Молодечий броунівський рух обдарованих згущувався на пушкінському меридіані. Сотні майбутніх письменників, високофахових журналістів, художників, музикантів, акторів саме в «КП» (пізніше – у «Комсомольській іскрі») заприятелювали на довгі роки, подружилися на все життя.

Нечерда власноруч задокументував початкову стадію наших стосунків 8 січня 1962 року, в день мого народження.

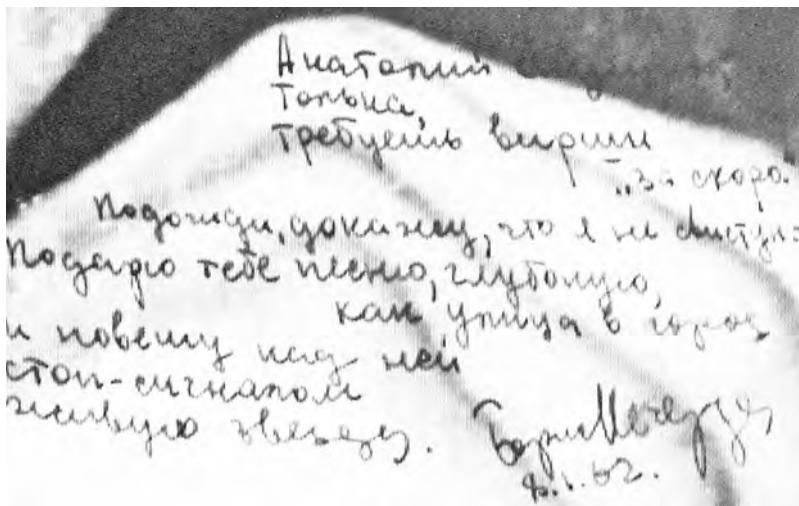
Я приніс редактору Єрванду Григорянцу необхідні документи (характеристику з деканату філфаку університету імені Мечникова, заповнений анкетний листок обліку кадрів), бо йшлося про зарахування до штату. Дерев'янко нагадав про іменини. За скромним столом, застеленим котроюсь газетою, похвалився, що мені кафедра української літератури таки дозволила писати дипломну роботу про нову хвилю молодієї поезії. Йшлося про перші збірки Миколи Вінграновського, Івана Драча, Віталія Коротича, Миколи Сингаївського. Поважні літературознавці Григорій В'язовський

*Продовження. Початок в № 96.

Анатолій
Томіка,
Требують вершини

Погоди, доки не, що і не дивля
Погоди тебе нею, підбуди,
и повину на, як уніка в істор
стоп-сигналі не
милує все це. Бурмалю
4.1.52.

і Андрій Недзвідський порадили долучити одеситів. Це могли бути Віталій Березінський та Валентин Мороз, чиї перші збірки вже були в друкарнях.

– А яка доля твого рукопису? – запитав я у Нечерди. – Мені вистачило б великої поетичної добірки, як, наприклад, у Євгена Гуцала.

Борис якось відмовчався. А на завершення зустрічі дістав зі свого стола величеньку фотографію і знизу, де виднілася зовнішня сторона кисті, дописав експромт:

*Анатолій Глушак, Толька, требуешь вирши «за скоро»
Подожди, докажу, что я не свистун, –
Подарю тебе песню, глубокую, как улица в город,
И повешу над ней стоп-сигналом
живую звезду.*

Підпис, дата 8.01.62

Пушкінська з її могутніми платанами дійсно сприймалася «глибокою», вона стала творчою злітною смугою багатьом. Для Б. Н. ще й початком траєкторії – польоту до поетичних вершин і «приземлення» на Алеї зірок в Одесі 2 вересня 2019 року.

Ми всі в редакції знали, що Борис узявся за україномовну версію дебютної збірки. Котрісь вірші самотужки перекладав, скаржився, що перелицьовування строф знаскоку, без ненабутих навичок трансляцій знебарвлює тексти.

Я ж у травні дипломну роботу «Запас зору і слуху» захистив на відмінно. З різних причин до огляду не потрапили одесити. А у червні якимось зателефонувала секретар з мого деканату: «Іван Михайлович велів терміново прийти на факультет. По дорозі купіть сьогоднішній номер газети «Радянська Україна».

Я спочатку поспішив до газетного кіоска побіля житлового будинку працівників «Антарктики». Літній кіоскер знав, що ми утрюх (два Бориси і я) купуємо газет на десять копійок, тож на вітання упівголосу промовляв сакраментальне: «Сьогодні «Правда» – дві копійки, «Ізвестія» – рівно три». Почувши моє «Два примірники «Радянської України» і узявши мідний п'ятак, майже врочисто проказав: «І копійка решти! Зекономили на склянку газованої води».

Розгорнувши на ходу київську газету, відразу зауважив «підвальну» публікацію – огляд молоді української поезії – з недвозначними нагінками та застереженнями дебютантам.

– Прочитав? – запитав мене декан Іван Дузь.

– Так, – підтвердив я. – Але хіба так заохочують здібних, молоді таланти?

– Ми ж тебе підтримали, коли запропонував свою тему дипломної. І захист пройшов успішно, уся кафедра була одностайною в оцінці. Гарзд, що не змінили твою газетну назву на конкретно літературознавчу. Державна комісія університету після нинішньої статті могла б знайти якісь зачіпки, щоб перенести твою випускню сесію на наступний рік. Нехай щастить на газетярській ниві!

Профіль поета

Минув майже місяць після виходу згаданої статті у друкованому органі ЦК компартії республіки, поки не випала нагода порозмовляти з Нечердою наодинці. Борис заглибився у текст, замислено помовчав.

– Так ось чому у видавництві замінили редактора мого рукопису! Це Віталій Березінський, з вашої університетської літстудії, такий самий зеленюк в поезії, як і я. Хіба що на рік обігнав мене з випуском дебютної збірки.

Борис того літа приходив до редакції зарані, щоб мати змогу на вільній друкарській машинці вицокати кілька віршів. Незрідка залишав мені другий примірник машинопису. Так у мене збереглися донині зі два десятки його поезій, зокрема й автографи – чітким «вертикальним» почерком.

Восени 1962 року я вже був переведений на повну ставку літпрацівника у відділ культури. Нам стало зрозуміло, що Нечерда не може знайти спільну мову з редактором його поетичного первістка. Рукопис відправляють на додаткові рецензії, пропонують ще раз перекомплектувати. Вирішуємо вплинути на перебіг цього «редагування» на сторінках газети.

– До яких віршів у «Маяку» мають претензії, Борисе? А які схваляють? Беремо «Голод» – як стовідсотково прохідний («Чужі ремесла, я до вас голодний, / як до землі / розхристаний Микула!»). А всю добірку укладаємо з «проблемних» творів. Коли вже версталася шпальта, виникла ідея представити Бориса як похресника газети, якого благословляли трьома роками раніше.

«Трирічні пошуки молодого поета завершуються збірником «Материк», який готує до друку одеське видавництво». І акцентоване закінчення речення. «Сьогодні ми публікуємо вірші, включені автором у свою першу збірку».

Пропоную редактору помістити ще й портрет Нечерди – «на одну колоночку». В результаті переверстки (додався крупний заголовок «Готується до друку...» – саме з трикрапкою в кінці, замітка-вріз, де заховалося прізвище та ім'я, фото) з добірки випало два вірші. Залишилися чотири: «Очі коханої», «Півники», «Голод», «Озеро Ялпух».

«Материк» був підписаний до друку на початку червня 1963-го – туди ввійшли двадцять три твори різних художніх кондицій. До набору на місцевій книжковій фабриці не потрапили «Півники», «Озеро Ялпух» і «Чоловіча пісня», яка вигулькнула пізніше один раз у редактованому В. Коротичем київському «Дні поезії».

Цей твір мав би прикрашати найвимогливіше укладену «Антологию поезії 60-х років»:

Півники

А що хотів сказати скульптор,
кого він пристрасно любив,
коли тихцем в період культу
Рожевих півників ліпив?

Кульгавий, він ходив зі
стуком.
І дивний, ніби князь-босяк,
в кишенях глиняні свистульки
виносив зрідка на базар.

Біля цукерок, яблук білих
ставав й товаром коливав.
І дітвора до нього бігла
з рублями в мокрих кулаках.

О як ми дмухали ретельно,
аж пріли жалібно чуби!
Але насмішувато й темно
півні мовчали, хоч убий.

Чекав той мастер самосуду!
Та натовп мимо плив і тав...
І він на нас дивився сумно,
І гроші тихо повертав.

А вдома каявся, і часом
жертовно зважувавсь на рух.
І в мармур вдумливо втручався,
як в тіло хворого – хірург.

Так зосереджено і радо
жіночий образ виникав!
І посміхались очі Правди
його роденівським рукам...

О не кажіть, що дурень скульптор,
що говорити він не вмів!
...Переживали діти скрутно
період півників німих.

Цього вірша нема ані в подарованому мені згодом машинопису – варіанту збірки, що вийшла під назвою «Материк», ані в наступних «Ладі» та «Барельєфах». Наша адвокатська публікація в газеті «не спрацювала». Тарас Федюк у щойно виданій товстезній (фамільний формат!) книзі «С-по-гади» наводить вірш Дмитра Павличка «Коли помер кривавий Торквемада». Як приклад скрижальної фіксації народження непроминальної новизни творчості післясталінських календ. Сонет Павличка про великого іспанського інквізитора Торквемаду завершується рядком «здох тиран, але стоїть тюрма».

А міг би Федюк процитувати ще й «Півників» Нечерди – адже позиціює себе у спогадах продовжувачем його «слова і діла», знавцем «непроскрибованих» рядків, строф. Бо що має сказати скульптор чи поет своїми творами сучаснику по підсоветській імперії?! Як сказати! Гадаю, що покоління вісімдесятників, до яких Тарас Федюк однозначно себе зараховує, сповідували апокрифічно несхожі налаштування та орієнтири.

За перебігом часу агресивна частина вісімдесятників об'єдналася в Асоціацію українських письменників. І спробою почала своєрідну чистку Спільки письменників України від якої добровільно відкололася. Вже наступного 1998 року Володимир Ешкілев і Юрій Андрухович (з участю ім'ярека О. Гуцуляка) видали «Малу українську енциклопедію актуальної літератури» (МУЕАЛ). Глосарійний корпус охоплював персоналії письменників, огляд літературних течій, об'єднань, дещо з літературознавчої термінології.

Автори МУЕАЛ з садистським задоволенням позбиткувалися над І. Драчем, Д. Павличком, Б. Олійником, М. Вінграновським і багатьма іншими предтечами, оцінюючи їхні збірки, премії та звання. Зате глорифікували купки львівських *підпільних сімдесятиків, перших (!) вісімдесятників* (ще півдужини), аж дев'ять представників *Станіславського* (Івано-Франківського) *феномену*, та ще й *одинаків і самітників*, четверо (чи потраплять ці до трампівського «гендеру»?).

І жодним словом (ані добрим, ані лихим) не згадали в «енциклопедії» Бориса Нечерду, який входив до оргкомітету АУП, був одним із батьків-засновників. Як нині мовиться: обнулили автора дванадцяти прижит-

Їх здружили Одеса та література. Зліва направо: майбутній прозаїк Олекса Шеренговий; відомий згодом київський поет, літературознавець, політик Петро Осадчук; перший диктор на Одеському телецентрі Вікентій Нечипорук (дикторкою була Неля Харченко) та модернізатор української поезії Борис Нечерда

тевих збірників поезії, роману і неопублікованої подосі окремою книгою повісті «Квадро». Та незмінно представлено в антологіях української поезії, які побачили світ у Румунії, Польщі, тодішній Чехословаччині, в США і Канаді, в Австралії також. Ота нікчемна, по суті вандальська «хрестоматія-енциклопедія» побачила світ через пів року після смерті Бориса Андрійовича. Через пару літ ще й перевидана.

Мені боляче сповіщати читачам «Одеського альманаху» про це ганебне неподобство. Водночас хочу ще раз висловити вдячність групі ентузіастів, мерії Одеси, котрі увічнили пам'ять про поета Бориса Нечерду на Алеї зірок.

Але вважаю своїм святим обов'язком видати книжку про життя і долю Бориса Нечерди, зачин до котрої публікується в попередньому і дев'яносто сьомому цього річного номерах «Дерибасівської – Рішельєвської».

Вічна пам'ять героям і справжнім поетам!